

ทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 – 2564)

The Tendency of Mahamakut Buddhist University in the Next Decade (2012-2021)

พระมหาสาคร ภักดีนอก (Phramaha Sakorn Pagdenog) *

ดร. วิโรจน์ สารรัตนะ (Dr. Wirot Sanrattana) **

ดร. สุชาติ เมืองแก้ว (Dr. Suchat Muangkaew) ***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) ด้วยวิธีการวิจัยอนาคตแบบ EDFR โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 17 ราย ผลการวิจัยพบว่า การกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า ควรคำนึงถึงทั้งปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทางการศึกษาที่สำคัญ เช่น ความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และความพร้อมในทุกด้านของมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ตาม ในระยะที่ผ่านมาและปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการกำหนดทิศทางได้อย่างถูกต้อง ควรเดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่สูงขึ้นในคุณภาพ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ โดยผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์ในแต่ละพันธกิจ และยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสม เพราะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา แม้มีข้อเสนอเพื่อปรับปรุงแก้ไขบางประเด็น แต่ก็เพื่อยกระดับคุณภาพในพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งด้านการบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะถึงสิ่งที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรทำและไม่ควรทำด้วย ในกรณีสิ่งที่ควรทำ เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนการสอน และการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และการพัฒนาบุคลากร โดยเน้นมุ่งความมีคุณภาพของนักศึกษา กรณีสิ่งที่ไม่ควรทำ เป็นยุทธศาสตร์ไม่ทำอะไรที่ไม่ใช่เอกลักษณ์ ไม่ใช่จุดแข็ง และไม่ใช่สิ่งถนัดของตนเอง โดยเน้นการไม่วิ่งตามคนอื่น โดยไม่ดูความพร้อมของตนเอง นอกจากนี้ยังมีข้อเสนอแนะเพื่อการบริหารจัดการที่ดีด้วย เป็นยุทธศาสตร์พัฒนาบุคลากรทั้งระยะก่อนประจำการ ระยะประจำการ และระยะเกษียณอายุราชการ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เป็นธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบการประเมิน ตรวจสอบ และประกันคุณภาพ การสร้างเครือข่าย โดยเน้นเพิ่มการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้พร้อมที่จะทำงานและตำแหน่งวิชาการ และเร่งสร้างเครือข่ายกับสถาบันอื่นทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศ

คำสำคัญ: ทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 – 2564)

*คณบดีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

**รองศาสตราจารย์ ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

***กรรมการสภามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และรองอธิการบดีฝ่ายบริหาร มหาวิทยาลัยนเรศวร

Abstract

The objective of the research was to study the tendency of Mahamakut Buddhist University in next decade (2012 – 2021). The data were collected by interviewing 17 experts using EDFR future research. The results of the research found that the tendency of Mahamakut Buddhist University in next decade should consider external and internal factors of education such as university identity, planning development of higher education and readiness for all aspects of university. However, in the past and present, Mahamakut Buddhist University has had good tendencies and forward with the hope of quality, progress and success. Experts believed that philosophy, resolution, vision, missions, strategies in each missions, and administration strategies of Mahamakut Buddhist University which have been already specified were suitable because they were consistent with roles of the Buddhist University. There were suggestions in improving in some points in order to develop the following qualities of four missions – production of graduates, Buddhism academic service, research and promotion of arts and culture including management. Moreover, there were suggestions about the do's and don'ts according to Mahamakut Buddhist University. For the do's, they are the strategies relating to instruction development, production of qualitative graduates, development of management system, and personnel development. For the don'ts, they are the strategies which university does not follow because they are not university identity, strength and aptitudes focusing on not running after the others. Also, there were the suggestions about good management. They are the strategies for personnel development during pre service, in service and nearly retire, development of management system as good governance, development of assessment and quality assurance system, network building and participation especially improving personnel proficiency, academic position with other institutions in Thailand and aboard.

Key words: *The Tendency of Mahamakut Buddhist University, the Next Decade (2012-2021)*

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากสถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นแหล่งที่รวมและผลิตกำลังคนที่มีความสามารถในระดับสูงทุกสาขา ซึ่งกำลังคนเหล่านี้เองที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ (สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550) สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องเคลื่อนไหวอย่างมีแผนหรือทิศทางอย่างชัดเจน เพราะบริบทต่างๆ ล้วนส่งผลกระทบต่อทั้งทางตรงและทางอ้อมเหมือนแรงกดดันที่หนักอึ้งให้ต้องเปลี่ยนแปลงตัวเอง สิปปนนท์ เกตุทัต (2548) กล่าวว่า แรงกดดันที่ทำให้มหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาต้องแข่งขันหรือเปลี่ยนแปลงมาจาก 1) โลกาภิวัตน์ ซึ่งมีการเปิดการค้าเสรี ทั่วโลกตลาด 2) สถาบันวิชาการวิชาชีพ มีอยู่จำนวนมากจำเป็นต้องมีการแข่งขัน 3) เครือข่ายประชาสังคม วิถีชีวิต วัฒนธรรม ที่เปลี่ยนแปลงไป สอดคล้องกับ พิณสุดา สิริธรงค์ศรี (2553) ซึ่งให้ความเห็นไว้ว่า ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งในสังคมโลก ที่อยู่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และการแข่งขันบนพื้นฐานของความรู้เช่นเดียวกัน จึงมีความพยายามปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ควบคู่กับการดำรงอยู่บนวิถีชีวิตของความเป็นไทย ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรมที่สืบทอดกันมาจากอดีตสู่ปัจจุบัน ชงทอง จันทรางศุ (2553) อ้างถึง ใน หลอด บุญญานันต์, (2553) กล่าวว่า การพัฒนาประเทศในปัจจุบันและอนาคต จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงสถานการณ์และความเป็นจริงของโลกปัจจุบัน เพื่อให้ทันการเปลี่ยนแปลง ซึ่งการศึกษานับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาคนและประเทศชาติ ดังนั้น รัฐบาลแต่ละสมัยจึงตระหนักและเล็งเห็นความสำคัญของการศึกษาที่เป็นธงนำในการขับเคลื่อนพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้าน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2553) จากสภาวะการแข่งขันที่สูง

ในปัจจุบันผู้บริหารของมหาวิทยาลัยจึงจำเป็นต้องสร้างความมั่นใจในทิศทางขององค์กรที่มุ่งสู่ความสำเร็จ ซึ่งแม้ว่าพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยจะเป็นด้านการเรียนการสอนและการวิจัยก็ตาม แต่ในการดำเนินการจะรวมถึงด้านอื่นๆ ร่วมด้วย เช่น ด้านการบริการ และความรับผิดชอบต่อสังคม เป็นต้น (บวรศิลป์ เชาวน์ชื่น และไชยวิทย์ ธนไพศาล, 2550)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (มมร.) เป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งหนึ่งของประเทศที่มีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของโลก พร้อมกับการรักษาอัตลักษณ์ของตนเอง “มหามกุฏราชวิทยาลัย” ได้รับการสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2436 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร โดย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ และสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ทรงโปรดให้จัดตั้ง “สภาการศึกษามหามกุฏราชวิทยาลัย มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย” เมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2488 และเปิดการเรียนระดับปริญญาตรี เมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2489 เปิดเรียนปริญญาโท เมื่อวันที่ 3 มิถุนายน 2531 และเริ่มเรียนปริญญาเอกเมื่อ 10 ธันวาคม พ.ศ.2549 (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553)

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการจัดการศึกษาภายใต้การดูแลจัดการของกรมการศึกษามหาวิทยาลัยและคณะสงฆ์มาตามลำดับ จนกระทั่ง ปี พ.ศ.2540 รัฐบาลได้เสนอร่างพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยต่อรัฐสภา และได้รับการอนุมัติจากรัฐสภาให้ตราพระราชบัญญัติยกฐานะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ในการกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) กระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่วันที่ 2 ตุลาคม 2540 เป็นต้นมา (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553) มหาวิทยาลัยจึงต้องบริหารจัดการภายใต้แผนยุทธศาสตร์อุดมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เพื่อให้เป็นไปตามพันธกิจของมหาวิทยาลัยคือ ผลิตบัณฑิต ให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา การวิจัย และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), 2551) โดยมีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ส่วนกลาง 1 แห่ง 2 ที่ตั้ง วิทยาเขต 7 แห่ง วิทยาลัย 3 แห่ง ศูนย์การศึกษา 11 แห่ง และห้องเรียน 4 แห่ง (พระเทพปริยัติวิมล, 2553) ทั้งนี้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการบริหารจัดการภายใต้พระราชบัญญัติฉบับเดียวกัน มีแผนยุทธศาสตร์ นโยบายการบริหารเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีอธิการบดีเป็นผู้บริหารสูงสุดทั้งในส่วนกลางและวิทยาเขต

นับจากมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปี พ.ศ.2540 เป็นต้นมา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย นับว่าเป็นมหาวิทยาลัยใหม่ที่ต้องประสบปัญหาต่างๆ ทุกด้านอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ในกระแสโลกาภิวัตน์ ปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับพันธกิจของมหาวิทยาลัยทุกด้าน กล่าวคือ ด้านผลิตบัณฑิต ด้านการให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ก่อปรักกับ พ.ศ.2545 มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยความเห็นชอบของสภามหาวิทยาลัยให้ดำเนินการ “โครงการย้ายมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย” จากวัดบวรนิเวศวิหาร ไปตั้ง ณ ที่แห่งใหม่ คือ บ้านวัดสุวรรณ ถนนศาลายา-นครชัยศรี ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม (มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2553) ในปัจจุบัน โครงการย้ายมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้ดำเนินการมาจนกระทั่งใกล้เสร็จสิ้นแล้ว การเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างก้าวกระโดดของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยด้านโครงสร้างทางกายภาพ หน่วยงาน และโครงสร้างด้านการบริหารที่ซับซ้อนและใหญ่โตมากขึ้น รวมถึงจำนวนนักศึกษาและบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปีการศึกษา 2553 ในพิธีประทานปริญญาบัตร สมัยที่ 44 มีบัณฑิตจำนวน 4,154 รูป/คน มหาบัณฑิตจำนวน 1,246 รูป/คน และคุณวุฒิบัณฑิต จำนวน 10 รูป/คน รวม 5,410 รูป/คน นอกจากนั้นภาวะของการแข่งขันเชิงวิชาการในสถาบันอุดมศึกษาในปัจจุบันนี้ นับเป็นภาวะคุกคามประการหนึ่งอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมยุคปัจจุบันที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจำเป็นต้องตระหนักและวางทิศทางการบริหารจัดการเพื่อเผชิญกับอนาคต และต้องเตรียมความพร้อม โดยการศึกษา ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัย ว่าในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงมหาวิทยาลัยควรมีทิศทางเป็นเช่นไร และศึกษากรอบพันธกิจของมหาวิทยาลัยทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านผลิตบัณฑิต ด้านการ

ให้บริการวิชาการทางพระพุทธศาสนา ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ว่าแต่ละพันธกิจควรมียุทธศาสตร์ จุดเน้นอะไรในทศวรรษหน้า แนวทางที่จะศึกษาทิศทางมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้าได้ก็คือการวิจัยเชิงอนาคต (Textor, 1980 อ้างถึงใน สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์, 2550)

ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาการวิจัยเชิงอนาคตที่เกี่ยวข้องกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย โดยผลการวิจัยจะทำให้ทราบถึง ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า นอกจากนั้นยังสามารถนำไปใช้ยืนยันปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ตลอดจนยุทธศาสตร์การพัฒนาในแต่ละพันธกิจและในด้านการบริหารจัดการ หากผลการวิจัยพบว่ายังมีความเหมาะสม หรือนำไปใช้เป็นแนวทางปรับปรุง หากผลการวิจัยพบว่ายังไม่มีความเหมาะสมและควรมีการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งทำให้ทราบถึงข้อเสนอแนะถึงยุทธศาสตร์ที่ควรเพิ่มเติมใหม่ และยุทธศาสตร์ที่ควรทำและไม่ควรทำในทศวรรษหน้า ทั้งนี้เพื่อให้การบริหารจัดการของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นไปอย่างมีความเชื่อมั่นในทิศทางและอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญต่อทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า 2) ความเหมาะสม/ไม่เหมาะสมและข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขในปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 3) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขและยุทธศาสตร์เพิ่มเติมในแต่ละพันธกิจ คือ ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคม ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 4) ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขและข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เพิ่มเติมในด้านการบริหารจัดการ และ 5) ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ที่ควรทำและไม่ควรทำในทศวรรษหน้า

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ ดำเนินการด้วยเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ที่พัฒนาขึ้นโดย จุมพล พูนภัทรชิวิน (2533 อ้างใน วิโรจน์ สารรัตน์ 2554) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ **ขั้นตอนที่ 1** การกำหนดผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 ราย จำแนกเป็นผู้เชี่ยวชาญ 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา กลุ่มผู้บริหารของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มนักวิชาการทางศาสนา **ขั้นตอนที่ 2** การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (EDFR รอบที่ 1) โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง (semi-structured interview) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัจจัยภายนอกและภายในที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงในด้านปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ 4 ด้าน และด้านการบริหาร รวมทั้งยุทธศาสตร์ที่ควรทำและไม่ควรทำ **ขั้นตอนที่ 3** การสอบถามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ (EDFR รอบที่ 2) โดยใช้แบบสอบถาม (questionnaire) แบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ (rating scale) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 1 ซึ่งสามารถเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญได้ 16 ราย **ขั้นตอนที่ 4** การเขียนอนาคตภาพ ในประเด็นต่างๆ ที่วิจัย คือ ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาในแต่ละพันธกิจ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาถึงแนวโน้มของอนาคตภาพนั้นจากค่ามัธยฐาน (median) ที่มีค่าเท่ากับหรือมากกว่า 3.5 ขึ้นไป และมีค่าพิสัยควอไทล์เท่ากับหรือต่ำกว่า 1.50 ลงมา

สรุปและอภิปรายผล

1. ปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายในทางการศึกษาที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564)

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยภายนอกทางการศึกษาที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) เป็นปัจจัยเกี่ยวกับโอกาสในอนาคตของประเทศไทย ปัจจัยเกี่ยวกับพัฒนาการของเทคโนโลยี ปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นสากล ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพทางสังคม การเมือง วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ และปัจจัยเกี่ยวกับความเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเอง โดยปัจจัย “การมีจุดโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม ศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์” เป็นปัจจัยภายนอกที่มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก นั้น อาจเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาหนึ่งในสองแห่งของประเทศไทยที่มีความเป็นมาและดำเนินกิจการด้านการจัดการศึกษาตามแนวพุทธศาสนามายาวนาน ดังจะเห็นได้จากประวัติความเป็นมาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2436 โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ตั้งวิทยาลัยขึ้นในบริเวณวัดบวรนิเวศวิหาร พระราชทานนามว่า “มหามกุฏราชวิทยาลัย” โดยมีพระราชประสงค์เพื่อเป็นที่ศึกษาเล่าเรียนของพระภิกษุสามเณร ทรงอุทิศพระราชทรัพย์บำรุงประจำปีและก่อสร้างสถานศึกษาวิทยาลัยแห่งนี้ขึ้น และมีพัฒนาการมาจนถึงปัจจุบัน มีการจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 ซึ่งกำหนดปรัชญาของมหาวิทยาลัยเพื่อ “ความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” (Academic Excellence based on Buddhism)” ดังนั้น จากผลการวิจัยที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า “การมีจุดโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม ศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์” เป็นปัจจัยภายนอกทางการศึกษาที่มหาวิทยาลัยจะต้องตระหนักและคำนึงถึงความสำคัญเป็นลำดับแรก จึงเป็นความเห็นที่สอดคล้องกับปรัชญาของมหาวิทยาลัยดังกล่าว (รวมถึงปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยด้วย) ดังนั้น ข้อเสนอแนะให้การกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้าได้คำนึงถึงความสำคัญอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม ศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์ นั้น จึงเป็นไปตามความชำนาญเฉพาะด้าน (specialization) จากการจัดตั้งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ตามทัศนะของนักทฤษฎีทางการบริหาร เช่น Henry Fayol และ Max Weber เป็นต้น (Hellriegel & Slocum, 1982; Rue & Byars, 2007)

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปัจจัยภายในทางการศึกษาที่จะมีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) เป็นปัจจัยเกี่ยวกับแผนและนโยบายของการอุดมศึกษาและภาครัฐ ปัจจัยเกี่ยวกับความพร้อมและการปรับตัวของมหาวิทยาลัยในด้านต่าง ๆ ปัจจัยเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนาคุณภาพนักศึกษาและจุดอ่อนที่ควรคำนึงถึง รวมทั้งปัจจัยเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ โดยมีปัจจัย “แผนพัฒนาการอุดมศึกษา” และ “ปัจจัยความพร้อมของ มจร. ในด้านคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร” เป็นปัจจัยภายในที่มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก นั้น ในกรณีแผนพัฒนาการอุดมศึกษา อาจเนื่องมาจากว่าแผนพัฒนาการอุดมศึกษา เป็นแผนหลักของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา เป็นเข็มทิศร่วมกันของสถาบันอุดมศึกษาในการก้าวไปข้างหน้า หากไม่มีทิศทางหรือแผนพัฒนาจะทำให้ไม่มีเป้าหมาย ทั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดการกำหนดจุดหมายและแผนเชิงยุทธศาสตร์ (strategic goal and strategic plan) ว่ามีความสำคัญมากกว่าจุดหมายและแผนเชิงยุทธวิธี (tactical goal and

tactical plan) สำคัญมากกว่าจุดหมายและแผนเชิงปฏิบัติการ (operational goal and operational plan) เนื่องจากจุดหมายและแผนเชิงยุทธศาสตร์เป็นทิศทางโดยภาพรวมขององค์กร เป็นส่วนที่จะต้องกำหนดขึ้นก่อน เป็นส่วนที่จะต้องกำหนดให้ทำในสิ่งที่ถูกต้อง (doing the right things) หากไม่ถูกต้องหรือไม่ถูกทิศทางแต่เริ่มแรกแล้ว ก็จะทำให้จุดหมายและแผนเชิงยุทธวิธี และเชิงปฏิบัติการที่จะมีตามมา มีความไม่ถูกต้องและไม่ถูกทิศทางไปด้วย (Rue and Holland, 1989 อ้างถึงในวิโรจน์ สารรัตน์, 2555)

ในกรณีปัจจัยความพร้อมของ มมร. ในด้านคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร ก็เช่นเดียวกัน แม้ว่ามีแผนพัฒนาที่ดีแล้วหากว่า มมร. ไม่มีความพร้อมในทรัพยากรด้านต่าง ๆ ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินไปตามแผนดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยเฉพาะวิสัยทัศน์ของผู้บริหารองค์กรเป็นผู้ที่สำคัญที่สุดที่จะดำเนินการตามแผนพัฒนาต่างๆ ได้ หากขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์มีความรู้ความสามารถไม่มีความเข้าใจในด้านการบริหาร ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ไม่มีความเป็นมืออาชีพแล้ว องค์กรหรือสถาบันก็ไม่สามารถขับเคลื่อนได้ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งสอดคล้องกับทัศนะของ ริชาร์ด รุญเจริญ (2550) ที่กล่าวว่ายุคนี้เป็นยุคโลกาภิวัตน์และเป็นสังคมฐานความรู้ (Knowledge-based society) ซึ่งเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การบริหารจัดการในทุกวิชาชีพจำเป็นต้องปรับตัวอย่างมาก จึงจะนำไปสู่ความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้า การจัดและบริหารการศึกษาที่เช่นเดียวกันจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแนวทางในการดำเนินการจึงจะทำให้การศึกษาบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรที่สำคัญของสถานศึกษาและเป็นผู้นำวิชาชีพที่จะต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรมตลอดทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี จึงจะนำไปสู่การจัดและการบริหารสถานศึกษาที่ดี มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า มหาวิทยาลัยไม่มีความพร้อมด้านบุคลากร หรืออาจกล่าวได้ว่าขาดแคลนบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญหรือมีความรู้ความสามารถทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นระดับปฏิบัติการ ระดับครูอาจารย์และผู้บริหาร การที่มหาวิทยาลัยมีความจำกัดของทรัพยากรบุคคลดังกล่าวเป็นปัจจัยภายในที่มีผลต่อทิศทางของมหาวิทยาลัยเป็นอย่างยิ่ง

2. ความเหมาะสม/ไม่เหมาะสมและข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขในปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

จากผลการวิจัยโดยรวม ที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่า ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้ว มีเพียงส่วนน้อยที่เห็นว่ายังไม่เหมาะสม ดังนั้นผู้วิจัยจะนำเอาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกรณีที่เหมาะสมแล้วมาอภิปรายผล ดังนี้

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้ว โดยมีเหตุผล “เพราะตรงกับบทบาทและหน้าที่ในฐานะมหาวิทยาลัยสงฆ์ เน้นวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ ถ้ายทอดอุดมคติและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ เป็นที่มาที่ไปของ มมร. ครอบคลุมทั้งด้านวิชาและจรณะ (โลกและธรรม) และเปิดกว้างทุกนิกาย คือ เถรวาท มหายาน” และ “เพราะโลกปัจจุบันขาดแคลนศาสตร์สายนี้มาก และต้องการผู้เชี่ยวชาญศาสตร์สายนี้มาก เพียงแต่เราไม่สามารถผลิตสนองความต้องการให้เขาได้” เป็นเหตุผลที่สนับสนุนความเหมาะสมของปรัชญาที่สำคัญอันดับแรก นั้น อาจเนื่องจากสังคมทั่วไปทราบว่ามีมหาวิทยาลัยมีบทบาทหน้าที่เป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งเน้นวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นสำคัญ หากพิจารณาถึงสถาบันอุดมศึกษาของไทยมีมหาวิทยาลัยหลักที่ให้ศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา อยู่ 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ดังนั้น ปรัชญาของ

มหาวิทยาลัยดังกล่าวสอดคล้องกับภารกิจและแสดงถึงอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาาระดับอุดมศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา (2551) คือ มาตรฐานที่ 1 ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์ ของสถาบันให้สอดคล้องกับภารกิจของสถาบัน และมีแผนการดำเนินการที่ชัดเจนเพื่อให้บรรลุปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ผลการวิจัยปรัชญาของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่พบเป็นไปตามอัตลักษณ์ หรือความถนัด ความเชี่ยวชาญโดดเด่นเฉพาะด้านคือด้านพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ที่กล่าวไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษาต้องหาเอกลักษณ์เฉพาะที่ถนัด ทำได้ดี มีความเชี่ยวชาญ และมีประสิทธิภาพมากที่สุด เพื่อทุ่มทรัพยากรในการพัฒนาหลักสูตร จัดการเรียนการสอน การวิจัย การพัฒนาบุคลากรที่เป็นจุดเด่นนั้น ได้อย่างมีคุณภาพ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ปณิธานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้ว โดย เหตุผล “เพราะสอดคล้องกับปรัชญาและความคาดหวังของสังคม ถูกจุดและเหมาะสมกับเหตุการณ์ในปัจจุบัน ที่มุ่งเน้นผลิตบัณฑิต ให้มีความรู้คู่คุณธรรม และซื่อสัตย์ในด้านการคุณธรรม เป็นการเตรียมตัวเพื่อชีวิตและให้มีความเป็นเลิศทางวิชาการตามแนวพระพุทธศาสนา” เป็นเหตุผลที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก นั้น อาจเนื่องจากปณิธานดังกล่าว มุ่งเน้นการเรียนรู้อย่างตลอดชีวิต ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาพัฒนากระบวนการดำรงชีวิตในสังคม ป้องกันและแก้ปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ ปัจจุบันสังคมการศึกษาไทยได้มุ่งเน้นให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนรูปแบบที่จะทำให้ผู้เรียนคิดเองได้ทำเองได้พึ่งตนเองได้ โดยมีเป้าหมายให้ผู้เรียน เก่งดีมีความสุขในขณะที่มีชีวิตอยู่ นี่คือการศึกษาดลอดชีวิต การศึกษาคือการเตรียมตัวเพื่อชีวิต ชีวิตจะต้องมีความรู้คู่ความดี ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตรา 4 ว่า การศึกษาหมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอด ความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) กรณีที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยที่มีอัตลักษณ์ เน้นความเป็นพระพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาสมบูรณ์ แม้ว่าจะมีสาขาวิชาต่างๆ ที่เป็นไปตามความต้องการของโลกเหมือนมหาวิทยาลัยทั่วไป แต่สิ่งที่แตกต่างคือรายวิชาพระพุทธศาสนาจำนวนมากกว่า 20 หน่วยกิต ที่นักศึกษาจะต้องเรียน รายวิชาเหล่านั้นเป็นรายวิชาพระพุทธศาสนา ที่เรียนรู้ศึกษาเพื่อพัฒนาชีวิตตามหลักไตรสิกขา ซึ่งเป็นหลักการศึกษาดตามแนวพระพุทธศาสนา กล่าวคือ ศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองก่อน สอดคล้องกับความหมายของการศึกษาที่ ท่านพุทธทาสภิกขุ (2531) ได้ให้ไว้ว่า การศึกษา เป็นคำมาจากภาษาบาลี (ภาษามคธ) ว่า สิกขา มีรากศัพท์มาจาก คำว่า สะ (เอง ,ตัวเอง) กับ อิกขะ (มอง,พบ,เห็น) ดังนั้น เมื่อรวมกันแล้วจึงแปลว่า การมองเห็นเอง ด้วยตัวเอง และเพื่อตัวเอง ซึ่งความหมายดังกล่าวนี้ก็คือการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั่นเอง

จากผลการวิจัยที่พบว่า วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้ว โดยมีเหตุผล 1) เพราะตรงกับบทบาทและหน้าที่ สอดคล้องกับปรัชญาและปณิธานที่มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางพระพุทธศาสนา ครอบคลุมทุกภาคส่วนในการพัฒนามนุษย์ และมีอัตลักษณ์เป็นของตนเองที่เป็นมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่มีจุดเด่นคือความรู้คู่กับคุณธรรม จะทำให้สามารถบริหารมหาวิทยาลัยได้อย่างถูกต้องและมีเป้าหมายที่ชัดเจน 2) เพราะเป็นอุดมคติที่จะเป็นคุณประโยชน์แก่ปวงชนทั้งหลาย เมื่อนำหลักธรรมไปประพฤติปฏิบัติ3) เพราะเป็นการพัฒนาทั้งตัว มนร. และคณะสงฆ์ในภาพรวมด้วย รวมทั้งเป็นการนำพา มนร. ไปสู่ความเป็นนานาชาติ และเป็นการเน้นนำหลักธรรมทางพุทธซึ่งเป็นจุดแข็ง

ของ มมร. ออกไปสู่มวลชน และ 4) เพราะเป็นจุดขายของ มมร. มหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในต่างประเทศไม่มี” มีความสำคัญเป็นอันดับแรก นั้น อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยสถาปนาขึ้นเพื่อเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยประยุกต์กับศาสตร์ทางโลกหรือสาขาวิชาต่างๆ เพื่อให้เกิดการครอบคลุมทุกภาคส่วนในการพัฒนา ทั้งเป็นอุดมคติที่มองถึงประโยชน์ของปวงชนเป็นสำคัญ กล่าวได้ว่า วิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแม้จะมีมานานแล้วแต่ก็มีความทันสมัยและเป็นรูปธรรมสอดคล้องกับยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ที่ได้กำหนดวิสัยทัศน์สำหรับการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพและ มาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบและนอกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ/ประเภทการศึกษา

จากผลการวิจัยที่พบว่า พันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้ว โดยมีเหตุผล “เพราะเป็นภูมิคุ้มกันที่จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถที่จะนำไปศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภูมิหลังความเป็นมาของวิถีชีวิตของคนโบราณแต่ก่อน ๆ จนถึงภูมิปัญญาชาวบ้าน จะเกิดความหวงแหนในวัฒนธรรมของตนยิ่งขึ้น ขึ้นไป ทั้งทางตรงและทางอ้อม” เป็นเหตุผลที่สำคัญอันดับแรก นั้น อาจเนื่องจากพันธกิจของมหาวิทยาลัยดังกล่าวนั้นตรงกับบทบาทหน้าที่ของมหาวิทยาลัยทั่วไปอยู่แล้ว และครอบคลุมภาระงานทุกด้าน สอดรับเชื่อมโยงกับปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามพันธกิจด้านการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลด้านศาสนาและศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้มหาวิทยาลัยเป็นแหล่งค้นคว้าทำนุบำรุงรักษาภูมิปัญญาไทยและท้องถิ่นรวมทั้งสร้างชุมชนที่เข้มแข็งเพื่อให้มีภูมิคุ้มกันวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมนั้น ถูกสะท้อนเป็นเหตุผลสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะปัจจุบัน เห็นได้ว่าศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาได้รับความสนใจศึกษา เพื่อการสืบสานรักษา และถูกให้ความสำคัญในด้านการเป็นมรดกแผ่นดินอย่างมากยิ่งขึ้น เพราะนั่นคือรากเหง้าต้นเค้าแห่งความเข้มแข็งของชุมชนสังคมวิถีชีวิตของคนไทย เหตุผลดังกล่าวจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการกำหนดพันธกิจที่มีความเหมาะสมกับอัตลักษณ์ ศักยภาพและความชำนาญของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและความเป็นสากลได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) ที่ได้ศึกษาถึงแนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ผลพบว่า แต่ละสถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดเป้าหมายหรือพันธกิจของตนให้ชัดเจน ตามความชำนาญและศักยภาพ รวมทั้งมีการพัฒนาความเป็นสากล (internationalization) บนพื้นฐานความเป็นไทยและภูมิปัญญาไทย ผลการวิจัยซึ่งพบว่า พันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้เหมาะสม ด้วยเหตุผลดังกล่าว ยังสอดคล้องกับผลการวิจัยเรื่อง ปรัชญาการอุดมศึกษาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชาว่า พระองค์ทรงมีแนวคิดดังนี้ ด้านพันธกิจมหาวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมีความมุ่งหมายที่จะวางรากฐานทางปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมให้กับนิสิตนักศึกษา เพื่อให้เป็นผู้ที่มีคุณสมบัติครบถ้วนเหมาะสมสำหรับปฏิบัติงานที่สำคัญของชาติ (ฟ้ามุ่ย เรื่องเลิศบุญ, 2546) ซึ่งพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยก็มีเป้าหมายดังกล่าวนี้ด้วย

กล่าวโดยสรุป จากผลการวิจัยที่พบว่า ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้มีความเหมาะสมแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่า ในการดำเนินงานของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยใน

ทศวรรษหน้านั้น ยังยึดถือปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจที่กำหนดไว้เดิมเป็นเข็มทิศชี้ทิศทางได้อย่างต่อเนื่องต่อไป โดยอาจให้มีการศึกษาทบทวนเพื่อการปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมยุทธศาสตร์บางประการในพันธกิจแต่ละด้านตาม ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้

3. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขและยุทธศาสตร์เพิ่มเติมในพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการบริการวิชาการ

พระพุทธศาสนาแก้สังคม ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

จากผลการวิจัยที่พบว่า ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิตมี 6 รายการ โดยมี ข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญลำดับแรก คือ “ทำอะไรถึงจะพัฒนาหลักสูตรให้ง่ายและเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน” นั้น อาจ เนื่องจาก ยุทธศาสตร์นี้ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนภาษาบาลีซึ่งเป็นพุทธวจนะด้วยการเพิ่มหน่วยกิตและชั่วโมงเรียน รวมทั้งการขยายหลักสูตรภาษาบาลีระดับมหาบัณฑิตและคุณวุฒิบัณฑิตเพื่อการวิจัย ซึ่งนับว่าเป็นการทำให้การศึกษาขยับขึ้น เพราะภาษาบาลีเป็นภาษาที่ไม่มีสถาบันการศึกษาใดในประเทศไทยศึกษา นอกจากการศึกษาของคณะศึกษาศาสตร์และ มหาวิทยาลัยสงฆ์เท่านั้น ทั้งคนส่วนใหญ่มักมองภาษาบาลีเป็นภาษาระดับสูงที่มีความศักดิ์สิทธิ์ มีความขลัง เป็นภาษาชั้นสูง รวมทั้งคนทั่วไปมักมองว่า ภาษาบาลีไม่ได้เป็นประโยชน์ในการใช้ในปัจจุบันจึงขาดความสนใจ การที่มีวิชาภาษาบาลีมากขึ้นเกินไปจึงอาจทำให้นักศึกษาขาดแรงจูงใจในการศึกษาเล่าเรียน สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับความคิดเห็นของพระนิสิตที่มีต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหามหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัด นครพนม ของ พระอธิการทวิสุข สัจจญาโณ (2554) ว่า หลักสูตรระดับชั้นปีที่ 1 และระดับชั้นปีที่ 2 มีวิชาบาลีมากเกินไป ดังนั้นควรที่จะทำภาษาบาลีเป็นภาษาที่มีความเข้าใจง่ายศึกษาเล่าเรียนได้ง่าย สะท้อนให้ผู้เรียนเห็นถึงคุณค่าของภาษาบาลีให้ได้ และสอดคล้องกับทัศนะของ พระธรรมกิตติวงศ์ (2546) ซึ่งแสดงไว้ว่า ถ้าหลักสูตรวิชาศาสนานั้นมีเนื้อหามากเกินไป นักเรียนจะไม่อยากเรียน ยังมีเนื้อหาที่ต้องให้ท่องจำมากๆ นักเรียนอาจเกลียดวิชาศาสนาไปเลยก็ได้ การกำหนดหลักสูตรวิชาศาสนามีความเห็นว่าจะไม่ต้องมากนัก และไม่ต้องเน้นศัพท์แสงหรือความหมายมากนัก แต่ควรเน้นวิธีปฏิบัติให้ถูกต้องเป็นหลัก เมื่อปฏิบัติได้ถูกต้อง แม้จะไม่ว่านี่สิ่งที่ปฏิบัติไปนั้นมีชื่อเรียกทางศาสนาอย่างไร ก็เป็นอันใช้ได้ทั้งนั้น

นอกจากนั้น จากผลการวิจัยที่พบว่าในพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิต มีข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เพิ่มเติม 10 รายการ ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความสำคัญไปที่ยุทธศาสตร์เพื่อยกระดับคุณภาพของนักศึกษา ที่มีความสำคัญเป็นลำดับแรก คือ “การพัฒนาให้ความรู้ภาษาต่างประเทศของนักศึกษา ให้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ที่เป็นภาษาต่างประเทศ ทั้งในและนอกห้องเรียน” และ “ส่งเสริมสนับสนุนบัณฑิตเพื่อเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยในอนาคต เพราะบัณฑิตที่เรียนดี มีคุณธรรม สมควรส่งเสริมพัฒนาให้ถึงที่สุด และนำกลับมาเป็นบุคลากรของ มมร.” และ “ควรเพิ่ม Advanced Research Methodology และ พันธกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา “มหายาน เพื่อให้สนับสนุนพันธกิจข้อ 5 และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ศึกษาภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Buddhist Logic and Zen Buddhism” นั้น

ในกรณีแรกคือความรู้ภาษาต่างประเทศของนักศึกษานั้น อาจเนื่องจาก ปัจจุบันการพัฒนาความรู้ด้านภาษาอังกฤษของนักศึกษามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในปัจจุบันนั้นค่อนข้างอ่อน และไม่มีโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ซึ่งปัจจุบันมีอยู่มาก นอกจากนั้น ปี 2558 ภาษาอังกฤษจะเป็นภาษากลางของอาเซียน (ASEAN) จำเป็นจะต้องพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อให้บัณฑิตได้มีศักยภาพในการทำงาน ส่วนภาษาต่างประเทศอื่นๆนั้น มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาของประเทศในประชาคมอาเซียนที่จะต้องเตรียมความพร้อมก่อนปี 2558 ที่จะต้องถึงนี้ ทั้ง 9 คือ อินโดนีเซีย มาเลเซีย สิงคโปร์ บรูไน

เวียดนาม ลาว พม่า กัมพูชา ภาษาต่างประเทศจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ข้อเสนอแนะพันธกิจด้านการผลิตบัณฑิตดังกล่าวนี้ จึงเป็นเรื่องที่สถาบันอุดมศึกษาไทยทุกแห่งต้องตระหนัก ซึ่งสอดคล้องกับบทสรุปผู้บริหารของยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ.2558 (2553) ที่ว่า การรวมตัวของประชาคมอาเซียนจะทำให้การเคลื่อนย้ายกำลังคนนักศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาเป็นไปโดยสะดวกขึ้นและการเปิดเสรีการค้าบริการด้านการศึกษาจะส่งผลให้เกิดการเคลื่อนย้ายองค์ความรู้ ภาษาและวัฒนธรรมระหว่างกัน อุดมศึกษาจึงจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อผลิตบัณฑิตที่มีความพร้อมสำหรับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการรวมตัวเป็นประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน ในปี พ.ศ.2558 ยุทธศาสตร์ที่ 1 การเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล โดยมีกลยุทธ์ คือ 1) พัฒนสมรรถนะด้านการใช้ภาษาอังกฤษของนักศึกษาไทยในระดับที่ใช้ในการทำงานได้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าผลการวิจัยมีข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ดังกล่าวสำคัญอย่างยิ่ง

ส่วนข้อเสนอแนะกรณี ส่งเสริมสนับสนุนบัณฑิตเพื่อเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยในอนาคต เพราะบัณฑิตที่เรียนดี มีคุณธรรม สมควรส่งเสริมพัฒนาให้ถึงที่สุด และนำกลับมาเป็นบุคลากรของ มมร. นั้น เท่าที่ผ่านมามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยไม่ได้ส่งเสริมบัณฑิตในลักษณะดังกล่าว นอกจากสนับสนุนเฉพาะบุคลากรที่ทำงานในหน่วยงานแล้วเท่านั้น แต่ยังไม่เป็นไปตามความต้องการที่แท้จริง หากมีการส่งเสริมสนับสนุนบัณฑิตที่มีความประพฤติดีมีความรู้ดีความสามารถดีมีจิตอาสาและนำกลับเข้ามาทำงานใน มมร. นับว่าเป็นการพัฒนาที่ดีและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อสถาบันเพราะมหาวิทยาลัยจะได้บุคลากรที่มีคุณภาพตามที่ต้องการ ทั้งยังเป็นการพัฒนากำลังคนของประเทศ ซึ่งข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาการพัฒนากุศลกรในอุดมศึกษาตามกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) ข้อ 141 ความว่า สร้างแรงจูงใจให้มหาวิทยาลัยและผู้เรียนร่วมลงทุนพัฒนาอาจารย์ ด้วยมาตรการด้านการเงิน เช่น ทุนจากรัฐบาลทั้งหมด ทุนรัฐบาลร่วมกับมหาวิทยาลัย ทุนรัฐบาลร่วมกับมหาวิทยาลัยและผู้เรียน เพื่อเพิ่มจำนวนอาจารย์ที่ได้รับการพัฒนาได้มากขึ้น กระตุ้นให้มหาวิทยาลัยและผู้เรียนจริงจังกับการเรียนในสาขาวิชาและในสถานศึกษาที่มีคุณภาพ อีกทั้งคำนึงถึงผลตอบแทนจากการได้ทุนจากรัฐ การลงทุนของมหาวิทยาลัยและผู้เรียนเอง และสอดคล้องกับ ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) (2552) ซึ่งเป็นข้อเสนอระดับชาติ ในกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ข้อ 4.5 มาตรการที่ 5 พัฒนาระบบจัดสรรทุนการศึกษาทั้งทุนให้เปล่าและทุนกู้ยืม เพื่อเป็นกลไกเพิ่มโอกาสทางการศึกษา การผลิตและพัฒนากำลังคนตามความต้องการของประเทศ และ มาตรการที่ 6 ส่งเสริมการระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ อย่างหลากหลายจากทุกภาคส่วน โดยปรับกลไกของรัฐให้เอื้อและรองรับ

ส่วนข้อเสนอแนะที่ ควรเพิ่ม Advanced Research Methodology และ พันธกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มหายาน เพื่อให้สนับสนุนพันธกิจข้อ 5 และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ศึกษาภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Buddhist Logic and Zen Buddhism นั้น เป็นข้อเสนอแนะของผลการวิจัยที่มีความจำเป็นและสำคัญที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังบกพร่องอยู่ เนื่องจากการเรียนการสอนเกี่ยวกับวิทยาการวิจัยนั้นได้รับความสำคัญน้อยและยังค่อนข้างอยู่ในระดับขั้นพื้นฐาน ไม่มีความหลากหลายในรูปแบบการศึกษา แม้ในระดับบัณฑิตศึกษา หากมีการพัฒนาบัณฑิตให้มีการศึกษาเรียนรู้ด้านการวิจัยระดับสูงและหลากหลายรูปแบบก็จะสามารถเข้าถึงภูมิปัญญาจากแหล่งความรู้ในพระพุทธศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน หรือนิกายต่างๆ ที่มีอยู่ได้อีกมาก การวิจัยพันธกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการวิจัยที่อันเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย เป็นการวิจัยตนเองหรือวิจัยสถาบัน รวมทั้งพระพุทธศาสนาในท้องถิ่นชุมชน

สังคม หรือระดับประเทศและนานาชาติ ดังนั้นการวิจัยนับเป็นความสำคัญในการศึกษาเป็นอย่างยิ่งต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยหรือสถาบันระดับอุดมศึกษาอื่นๆ เพราะสถาบันอุดมศึกษาคือแหล่งความรู้ที่จะสนองความต้องการของสังคม จำเป็นที่ต้องพัฒนางานด้านวิจัย ซึ่งข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับทัศนะของ ปรีชญา เวสารัชช์ (2546) ที่กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษาถือเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญของประเทศมีหน้าที่หลักในการผลิตและถ่ายทอดความรู้ให้แก่สังคม ด้วยเหตุนี้พันธกิจหนึ่งของสถาบันอุดมศึกษาคือการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมการวิจัยจึงเป็นตัวบ่งชี้ที่สำคัญถึงความแตกต่างด้านคุณภาพการศึกษาแต่ละแห่ง และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คมสันต์ ขจรปัญญาไพศาล (2552) ซึ่งกล่าวว่า ต้องส่งเสริมวิจัยอย่างหลากหลาย โดยมุ่งเน้นการวิจัยสถาบัน การวิจัยองค์การ การวิจัยการเรียนการสอนและการวิจัยในห้องเรียนเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ห้องเรียนชุมชน ซึ่งการส่งเสริมดังกล่าวนี้จะทำให้ยุทธศาสตร์การวิจัยของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเข้มแข็งและก้าวหน้า อีกประการหนึ่งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางพระพุทธศาสนาที่จำเป็นจะต้องมุ่งจัดการศึกษา ทั้งมุ่งวิจัยเฉพาะทางคือเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ทุกนิกายหรือไม่ใช่แค่เฉพาะพระพุทธศาสนาที่มีในประเทศไทยเท่านั้น ซึ่งแนวโน้มจะมีวิทยาลัยเฉพาะทางด้านอื่นๆเพิ่มจำนวนขึ้นในประเทศไทยสอดคล้องกับทัศนะของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551) ที่กล่าวไว้ว่า บางมหาวิทยาลัยมุ่งจัดการศึกษาเฉพาะที่เป็นการลงลึกระดับเชี่ยวชาญ อันเป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพระดับสูง และเป็นการเพิ่มความสามารถแข่งขันให้มหาวิทยาลัย ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับการผลิตบัณฑิตระดับสูงเพื่อก้าวสู่สากลของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้เป็นอย่างดี

จากผลการวิจัยที่พบว่า พันธกิจด้านการวิจัยมีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขที่สำคัญในการดูแลกำกับคัมภีร์โบราณ วัตถุโบราณ เพราะวัตถุต่างๆ ยังมีสิ่งที่ควรศึกษาและวิจัยให้เกิดประโยชน์มีอยู่มาก แต่ยังคงขาดผู้เชี่ยวชาญที่จะดูแลกำกับในเรื่องเหล่านี้ นั้น อาจเนื่องจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่จะต้องรับผิดชอบพันธกิจด้านนี้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในฐานะที่วัตถุโบราณล้ำค่าดังกล่าวล้วนเป็นส่วนหนึ่งของพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น และเท่าที่ผ่านมามหาวิทยาลัยก็ไม่ได้มีคณาจารย์หรือผู้เชี่ยวชาญลงมือวิจัยในพันธกิจด้านการวิจัยเกี่ยวมรดกทางปัญญาที่เป็นคัมภีร์โบราณ หรือวัตถุโบราณทางพระพุทธศาสนาอย่างจริงจังหรือเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนซึ่งความเป็นจริงมรดกล้ำค่าเหล่านี้คือภูมิปัญญาท้องถิ่นเมืองคัมภีร์ความรู้มากมายที่ยังรอการวิจัยค้นคว้าอย่างเป็นระบบ เป็นการทาบารุงศิลปวัฒนธรรมล้ำค่าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรมีบทบาทดำเนินการอย่างจริงจังในฐานะเป็นสถาบันอุดมศึกษาทางพระพุทธศาสนาที่สังคมรู้จักและคาดหวัง ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการโดยตรงหรือโดยอ้อมคือการกระตุ้นเตือนสังคมชุมชนต่างๆ เฝ้าระวังรักษาสิ่งล้ำค่าโบราณทางศิลปวัฒนธรรมเหล่านั้น ซึ่งข้อเสนอแนะนี้สอดคล้องกับทัศนะของ นกมล พูลสวัสดิ์(2551) ที่กล่าวไว้ว่า สถาบันอุดมศึกษามีบทบาทหน้าที่ในการอนุรักษ์และทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมรวมทั้งการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่นักศึกษานักศึกษา และมีทัศนคติที่ดีต่อศิลปวัฒนธรรมไทย ตลอดจนทำหน้าที่กลั่นกรอง สร้างความเป็นไทยและรักษาสมดุลระหว่างเอกลักษณ์ไทยกับสากล เพื่อให้สังคมไทยอยู่ได้อย่างมีระบบ รวมทั้งการที่จะอนุรักษ์และเผยแพร่ ถ่ายทอดวัฒนธรรมทั้งวัฒนธรรมสากลและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้แก่เยาวชนและประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบให้บริการของมหาวิทยาลัย และสอดคล้องกับแนวคิดที่เป็นจุดเน้นของ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ (2545) ที่ว่า การวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีจุดเน้นในการเชื่อมโยงการวิจัยสู่การพัฒนาสถาบันและท้องถิ่น เน้นการศึกษา วิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย ที่ประสานเข้ากับสากล เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่เหมาะสม นำไปสู่การแก้ปัญหา พัฒนาสถาบัน ท้องถิ่นและประเทศชาติ และสนับสนุน ส่งเสริม

และร่วมกับท้องถิ่นและชุมชน ทำการวิจัย พัฒนาเครือข่ายการวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เร่งพัฒนาขีดความสามารถการทำวิจัยของมหาวิทยาลัยรวมทั้งการเผยแพร่ นำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์

จากผลการวิจัยที่พบว่า พันธกิจด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมมีข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เพิ่มเติม 9 รายการ เป็นยุทธศาสตร์ที่ต้องการให้การบริการวิชาการพระพุทธศาสนาแก่สังคมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น ที่สำคัญคือ “สร้างความเข้มแข็งของวัฒนธรรมพุทธ ป้องกันค่านิยมผิดๆที่กำลังเกิดขึ้นเป็นรายวันในสังคม เพราะตอนนี้ต้องต่อสู้กันทางวัฒนธรรมต่างๆที่มีมากขึ้นในสังคมโลก” นั้น อาจเนื่องจากปัจจุบันสังคมไทยกำลังตกอยู่ในห้วงการเปลี่ยนแปลงหลายด้านที่มีผลกระทบทำให้เกิดค่านิยมผิดๆ ซึ่งได้ทำลายวัฒนธรรมที่ดีงามของสังคมไทยไปมากมาย สังคมไทยเป็นสังคมวิถีพุทธมาตั้งแต่อดีตสืบทอดสอดรับกันมาจนถึงปัจจุบัน รากเหง้าของสังคมเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาอย่างแยกกันไม่ออก ดังนั้นการสร้างเสริมความเข้มแข็งของวัฒนธรรมพุทธยึดแบบแผนประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงามในอดีตปรับปรุงเปลี่ยนแปลงบูรณาการสู่สังคมปัจจุบันเพื่อรักษาสืบทอดไว้จะทำให้สังคมผิดเพี้ยนไปตามกระแสของโลก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นสถาบันอุดมศึกษาที่จะต้องนำแนวคิดดังกล่าวไปดำเนินการเพื่อพัฒนาสังคมหรือพัฒนาท้องถิ่นเพื่อป้องกันหรือรักษาคุณภาพชีวิตของสังคมจากสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ต่างๆ สอดคล้องกับทัศนะของ สุชาติ ชินะจิตร (2540) ที่ว่า ความเกี่ยวข้องระหว่างศิลปวัฒนธรรมกับมหาวิทยาลัยมิใช่เป็นเพียงเรื่องการอนุรักษ์หรือทะนุบำรุงเท่านั้น หากกินความกว้างไปถึงศิลปวัฒนธรรมเพื่อคุณภาพชีวิตด้วย เพื่อป้องกันความสับสนอันเกิดจากการขาดความรู้ความเข้าใจในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ ขาดการรู้จักกลั่นกรองสิ่งที่ดีออกจากสิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นตามกระแสซึ่งเป็นผลกระทบต่อวิถีชีวิต ทำให้โครงสร้างทางศาสนาและวัฒนธรรมถูกรบกวนจนไม่อาจรักษาสมดุลไว้ได้

สำหรับผลการวิจัยที่พบว่า มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขทุกรายการ รวมทั้งข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ในพันธกิจด้านการบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม เช่น ยุทธศาสตร์ที่เสนอให้มีการจัดตั้งสถาบันวิจัย การเพิ่มและพัฒนาบุคลากรด้านการวิจัย การจัดระบบข้อมูลพื้นฐานเพื่อการวิจัย ความเอาใจจริงเอาใจกับการวิจัยเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนา และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม เช่น ยุทธศาสตร์การมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง การจัดตั้งศูนย์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ศูนย์กลางของการบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม การเรียนรู้เพื่อนบ้าน และการสร้างวัฒนธรรมทางพุทธที่เข้มแข็ง เป็นต้น โดยทุกข้อเสนอมีความสำคัญเท่ากัน ไม่มีข้อเสนอแนะใดมีความสำคัญเป็นอันดับแรก นั้น มหาวิทยาลัยควรมีการนำเอาข้อเสนอแนะเหล่านั้น ไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมยุทธศาสตร์ เพราะมีความสำคัญต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยเองและเป็นผลดีต่อสังคมส่วนรวมอย่างมาก อีกทั้งมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยที่มุ่งเรื่องการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว การบริการวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคมและการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมซึ่งเป็นพันธกิจหลักของมหาวิทยาลัยนั้นคือการเผยแผ่โดยตรงและทั้งโดยอ้อมอยู่แล้ว จึงควรให้ความสำคัญต่อข้อเสนอแนะดังกล่าวอย่างมาก

4. ข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขและข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์เพิ่มเติมในด้านการบริหารจัดการ

จากผลการวิจัยที่พบว่า ยุทธศาสตร์ในด้านการบริหารจัดการมีความเหมาะสมแล้วทุกยุทธศาสตร์ แม้จะมีข้อเสนอแนะให้มีการปรับปรุง 6 ยุทธศาสตร์ รวมทั้งมีข้อเสนอแนะให้เพิ่มเติมยุทธศาสตร์ใหม่ 11 รายการ เป็นยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรทั้งระยะก่อนประจำการ ระยะประจำการ และระยะเกษียณอายุราชการ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เด่นชัดเป็นธรรมาภิบาล การพัฒนาระบบการประเมิน ตรวจสอบ และประกันคุณภาพ การสร้างเครือข่ายกับสถาบันทั้งใน

ประเทศและนอกประเทศ โดยมีข้อเสนอแนะ “เพิ่มการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้พร้อมที่จะทำงานและตำแหน่งวิชาการ” และ “เร่งทำ MOU หรือสร้างเครือข่ายกับสถาบันอื่นๆ ทั้งภายในประเทศและภายนอกประเทศเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ด้านระบบการบริหาร” มีความสำคัญเป็นอันดับแรก นั้น อาจเนื่องจากปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีบุคลากรที่ขาดศักยภาพในการทำงาน ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร คณาจารย์ผู้สอน และระดับปฏิบัติการ ศักยภาพด้านการบริหาร การสอน และปฏิบัติงาน จึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย รวมทั้งมหาวิทยาลัยมีคณาจารย์ที่มีตำแหน่งทางวิชาการจำนวนน้อยหากเทียบกับจำนวนบุคลากรสายอาจารย์ที่มีอยู่ มหาวิทยาลัยจึงควรคำนึงถึงการส่งเสริมหรือสนับสนุนการพัฒนา ศักยภาพของบุคลากรทุกระดับให้พร้อมสอดคล้องกับทักษะเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้และการอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 ของ วิจารณ์ พานิช (2554) ว่า ส่งเสริมอาจารย์ ด้วย PLC เสริมด้วย Training การวิจัยเรียนรู้ วิชาการสายการเรียนรู้ เพื่อการเป็นบันทึกเพื่อสังคม ดีพิมพ์ใน Plot learning ICT System supporting PLC, Annual Conference การจัดการเรียนรู้บันทึกเพื่อสังคม ในศตวรรษที่ 21 รางวัล อาจารย์นักจัดการเรียนรู้ ซึ่งทักษะดังกล่าวนี้คือการพัฒนา ศักยภาพของอาจารย์หรือบุคลากรในยุคปัจจุบัน เพราะอาจารย์ที่คุณภาพมีศักยภาพย่อมถ่ายทอดได้ดีกว่า หรือบุคลากรที่มีศักยภาพย่อมบริหารจัดการ หรือขับเคลื่อนองค์กรไปสู่เป้าหมายได้ดีกว่า มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยจึงควรมีบุคลากรทั้งที่เป็นผู้บริหารที่มีความสามารถทุกระดับ ทั้งที่คณาจารย์ที่มีศักยภาพ และมีพนักงานที่ทำงานด้วยความมุ่งมั่นมีความสามารถและมีคุณธรรม เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยอื่นๆ ในสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารหรือผู้นำองค์กร สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์ (2550) ที่ให้ข้อเสนอแนะไว้ว่า ผู้บริหารมหาวิทยาลัยควรควรต้องเป็นผู้บริหารวิชาการ (academic administrator) คือต้องเป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จทางวิชาการในสาขาใดสาขาหนึ่งมาก่อน มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมและผลักดันให้คณาจารย์เข้าใจในทักษะใหม่ๆ อาทิเช่น ทักษะการให้คำแนะนำ ทักษะการให้ข้อคิดชม ทักษะการให้นิเทศหาความรู้เป็น ใช้ความรู้เป็นทักษะในการคิดวิเคราะห์ประเมินตรวจสอบเพราะในทศวรรษหน้าบทบาทของคณาจารย์คือผู้แนะนำผู้ชี้แนะ ผู้ตรวจสอบ นิเทศเป็นระยะเนื่องจากการเรียนการสอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองส่วนพนักงานสายสนับสนุนต้องพัฒนาตนเองให้เป็นบุคคลเรียนรู้อย่างแท้จริงมีพฤติกรรมแบ่งปันความรู้การแสวงหาความรู้เรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังต้องส่งเสริมและผลักดันให้พนักงานสายสนับสนุนมีจิตใจแห่งการบริการ (service mind) อย่างแท้จริง สอดคล้องกับ ชีระ รุญเจริญ (2550) กล่าวไว้ว่า การบริหารกิจการใดๆ ที่เกี่ยวกับสาธารณะในยุคโลกาภิวัตน์มีความจำเป็นต้องอาศัย ผู้บริหารมืออาชีพ จึงจะทำให้ธุรกิจต่างๆ เหล่านั้นดำเนินไปด้วยดี และบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็วอย่างไร้พรมแดน และกระทบกระเทือนไปทุกประเทศทั่วโลก ในด้านการจัดการศึกษาก็ไม่เว้น มีความจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพ จึงจะทำให้การบริหารและการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จและเป็นไปตามแนวทางที่พึงประสงค์

ส่วนข้อเสนอแนะให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเร่งทำ MOU กับสถาบันอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ด้านระบบบริหารนั้น เป็นข้อเสนอแนะที่สำคัญ เนื่องจากปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยยังไม่ได้ดำเนินการในการสร้างเครือข่ายหรือ MOU ดังกล่าวนี้อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ว่าจะเป็นด้านวิชาการ ด้านศาสนา หรือด้านอื่นๆ การทำ MOU สร้างความร่วมมือ ความสัมพันธ์ หรือสร้างเครือข่าย กับสถาบันการศึกษาอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็นภายในและภายนอกมีผลเชิงบวกอย่างสูงมีความสำคัญต่อการพัฒนามหาวิทยาลัยในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านการจัดการศึกษา สอดคล้องกับแนวคิดของ จารุวรรณ ประทุมศรี (2547) ที่กล่าวว่า ในการเพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาต้องมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้

เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แลกเปลี่ยนบุคลากรทางการศึกษาของสาขา เพื่อให้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างมากขึ้น ทั้งยังสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อมรรัตน์ ภิญ โยธอนันตพงษ์ (2546) ที่พบว่าความร่วมมือจะช่วยเพิ่มความแข็งแกร่งยิ่งขึ้นให้กับองค์กรอันเนื่องมาจากศักยภาพที่เพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวางในการปฏิบัติการกิจกรรมที่สังคมคาดหวัง หรือต้องการซึ่งเป็นหนทางหนึ่งที่ผลักดันให้องค์กรสามารถดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด อันเนื่องมาจากการได้พบปะสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้และประสบการณ์กับกลุ่มเดียวกัน หรือต่างกลุ่มทั้งในและนานาชาติ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างความสัมพันธ์กับสถาบันในประเทศและในต่างประเทศ ก็เป็นนโยบายสำคัญที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2552-2559 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553) ดังจะเห็นได้จาก วัตถุประสงค์ 3 พัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคมเพื่อเป็นฐานในการพัฒนาคนและสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ในแผนนโยบาย 3.5 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษา พัฒนาความเป็นสากลของการศึกษา เพื่อรองรับการเป็นประชาคมอาเซียน และเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ ขณะเดียวกันสามารถอยู่ร่วมกันกับพลโลกอย่างสันติสุข มีการพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกัน

5. ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ที่ควรทำและไม่ควรทำในทศวรรษหน้า (2555-2564)

จากผลการวิจัย ที่พบว่า ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย “ควรทำ” ในทศวรรษหน้า (2555-2564) 12 รายการ เป็นยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนและการผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ การพัฒนาระบบการบริหารจัดการ และการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะ “ผลิตนักศึกษาให้มีคุณภาพ คุณวุฒิ คุณธรรม โดยเร่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของ มมร. ในพันธกิจ 4 ด้าน” และ “ปรับระบบการบริหารองค์กรการบริหารบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพเหมาะสมรวดเร็ว และการบริหารบุคคลที่ขาดความจริงใจ ทุ่มเท หรือ บริหารเพื่อตน มิใช่องค์กร” และ “ควรจัดองค์กร ให้เข้มแข็ง สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานๆ ที่มีภารกิจเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกันเพื่อช่วยกันทำงานด้านพระพุทธศาสนาให้เป็นปึกแผ่นถาวร” มหาวิทยาลัยควรคำนึงถึงเป็นอันดับแรก นั้น

ในกรณี “ผลิตนักศึกษาให้มีคุณภาพ คุณวุฒิ คุณธรรม โดยเร่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของ มมร. ในพันธกิจ 4 ด้าน” อาจเนื่องจากปัจจุบันมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีวิทยาเขต วิทยาลัย และศูนย์การศึกษา รวมกว่า 20 แห่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ เปิดทำการเรียนการสอนหลากหลายสาขาวิชาตามความพร้อมของแต่ละแห่ง ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านบริบทต่างๆ ทำให้การผลิตบัณฑิตไม่เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน ดังนั้นผลการผลิตบัณฑิตจึงมีคุณภาพไม่เป็นไปในแนวเดียวกัน ซึ่งความเป็นจริงบัณฑิตที่พึงประสงค์ของมหาวิทยาลัยควรจะมีลักษณะเดียวกันเพราะเป็นสถาบันเดียวกันและมีปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ พันธกิจร่วมเดียวกัน มหาวิทยาลัยจึงต้องเร่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของ มมร. ที่มีอยู่ให้เห็นเป็นรูปธรรม ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวถือว่าเป็นการขាំให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยตระหนักถึงการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ในพันธกิจ 4 ด้านอย่างจริงจังมากขึ้นหากต้องการบัณฑิตที่พึงประสงค์ โดยเฉพาะด้านการผลิตบัณฑิตที่จำเป็นจะต้องผลิตนักศึกษาที่มีคุณภาพด้านวิชาการที่สูงยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือมีคุณธรรมตามหลักทางพระพุทธศาสนา ซึ่งพันธกิจก็เป็นหน้าที่ของมหาวิทยาลัยอยู่แล้ว สอดคล้องกับแนวทางพัฒนาเยาวชน นักศึกษา บัณฑิตในอนาคต ของกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551) ที่กล่าวไว้ในข้อ 74 และ 75 คือ เพื่อเป็นการเปิดโลกทัศน์และเตรียมความพร้อมสำหรับบัณฑิตในสภาวะโลกาภิวัตน์ การเพิ่มความเข้มข้นและประสิทธิภาพของการเรียนรู้ของนักศึกษาทางด้านภาษาและวัฒนธรรมต่างประเทศ เป็นสิ่งที่ต้องสนับสนุน ทั้งนี้การเรียนด้าน

ภาษาที่มีประสิทธิภาพและการซึมซับวัฒนธรรมต้องมีปริบท การแลกเปลี่ยนนักศึกษา การเพิ่ม mobility ของนักศึกษา การจัดหลักสูตรสองภาษา จะเป็นกลไกสำคัญ และ นอกเหนือจากวิชาการแล้ว อุดมศึกษาควรจัดให้มีการเรียนการสอนและกิจกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาการทางด้านการสื่อสาร การตัดสินใจ การพัฒนาความเป็นผู้นำ การแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ความอดทน คุณธรรม ฯลฯ ทั้งนี้ การศึกษาในระบบ “ศิลปะศาสตร์” ในยุค Post Modern-Post Industrialization จะเป็นกลไกสำคัญ ทั้งนี้ระบบศิลปะศาสตร์ หมายรวมทั้งสาระแห่งและกระบวนการแห่งศาสตร์

สำหรับข้อเสนอแนะที่ให้น่าสนใจ การปรับระบบการบริหารองค์กร การบริหารบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพ เหมาะสมรวดเร็ว และการบริหารบุคคลที่ขาดความจริงจัง ทุ่มเทหรือบริหารเพื่อตน มีใช้องค์กร เนื่องเพราะระบบบริหาร องค์กรของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ปัจจุบันนี้ขาดประสิทธิภาพ เพราะผู้บริหารองค์กรขาดความรู้ความสามารถใน ด้านการบริหาร มหาวิทยาลัยมีระบบการคัดเลือกผู้บริหารที่เน้นระบบอาวุโสเป็นหลักมาช้านาน ทำให้ไม่เข้าใจงาน ไม่ทันต่อ ความเปลี่ยนแปลงของโลกอุดมศึกษา การบริหารจึงทำให้องคาพยพอื่นๆของมหาวิทยาลัยสะดุด ชะงัก ล่าช้า และเกิดความ เสียหายต่อมหาวิทยาลัยโดยภาพรวม การปรับระบบการบริหารองค์กรด้วยการเน้นคัดเลือก เลือกรรคน ที่มีความเป็นผู้นำเชิง วิชาการ มีความมุ่งมั่นทุ่มเท โปร่งใส เป็นธรรม เพื่อองค์กร และการพัฒนาคนระดับผู้บริหารถือว่าเป็นเรื่องจำเป็นของ มหาวิทยาลัย อีกทั้งการเปลี่ยนแปลงโดยการปรับเปลี่ยนตำแหน่งระดับผู้บริหารด้วยหลักความรู้ความสามารถความดีงามและ การยอมรับ แทนระบบอาวุโสซึ่งเป็นระบบบริหารหนึ่งที่ทำให้กลไกของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยติดขัดและเกิด ปัญหาตามมา ทั้งที่มหาวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐที่มีอิสระมีความคล่องตัวในการบริหารเป็นฐานอยู่แล้ว ทั้งนี้ สอดคล้องกับข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ.2552-2561) (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552) ข้อ 4.1 มาตรการที่ 2 ความว่า สร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง และนวัตกรรมการบริหารเชิงคุณภาพและสนับสนุนสถานศึกษาที่มีความพร้อมให้ สามารถบริหารจัดการได้อย่างอิสระ คล่องตัว เป็นสถานศึกษานิรนัยบุคคลเต็มรูป และในระดับอุดมศึกษาให้พัฒนาสู่การเป็น มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ การปรับระบบบริหารองค์กรเป็นวิธีการดำเนินงานที่สำคัญอีกประการหนึ่งขององค์กร และ องค์กรจะดำเนินการ ไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ต้องอยู่ที่การขับเคลื่อนของคนที่มีคุณภาพและกล้าบริหารความเสี่ยงกล้า เปลี่ยนแปลงจึงจะสามารถปรับหรือระบบการทำงานขององค์กรได้ เช่นเดียวกับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่จำเป็น จะต้องปรับเปลี่ยน ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงภายใน ต้องสร้างศักยภาพความเข้มแข็งในการบริหารจัดการเพื่อให้ระบบการบริหาร เกิดการคล่องตัวและมีประสิทธิภาพในทุกๆด้าน ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวถือว่าเป็นแนวทางที่จะทำให้มหาวิทยาลัยมหามกุฏ ราชวิทยาลัยเป็นมหาวิทยาลัยระดับอุดมศึกษาไทยที่เป็นต้นแบบแห่งศีลธรรมหรือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งศีลธรรมสอดคล้องกับ ความต้องการของสังคมในปัจจุบัน และข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยนี้ยังสอดคล้องกับทัศนะของ วิจารย์ พานิช (2554) ว่า การอุดมศึกษาต้องเชื่อมโยงทุกภารกิจ สร้างสำนึกพลเมือง บริการ/รับใช้สังคม วิจัย ทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ดำเนินการแบบบูรณาการ (Holistic Learning) โดย PBL + Reflection ผลลัพธ์ที่ความเป็นบัณฑิต: Learning how to learn, Enjoyment of Learning, ครู Learn more, Teach less ต้องจัด โครงสร้างของมหาวิทยาลัยใหม่ ทั้งด้านบริหารและวิชาการ

จากผลการวิจัย ที่ผู้เชี่ยวชาญให้ข้อเสนอแนะยุทธศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย “ไม่ควรทำ” ใน ทศวรรษหน้า (2555-2564) 8 รายการ เป็นยุทธศาสตร์การบริหารจัดการที่ไม่ทำอะไรที่ไม่ใช่อัตลักษณ์ ไม่ใช่จุดแข็ง และ ไม่ใช่สิ่งถนัด โดยเฉพาะโดยข้อเสนอแนะ “การบริหารแบบวิ่งตามเขา อยากเป็นเหมือนเขา แต่ไม่มองที่ตัวเราว่ามีความพร้อม มากน้อยแค่ไหน ต้องรู้เขา รู้เรา แต่ไม่รู้รู้แต่เขา ‘ไม่รู้เรา’ ที่ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า “ไม่ควรทำ” มากกว่าข้อเสนอแนะอื่น นั้น อาจ

เนื่องจาก มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะเฉพาะตัวหลายประการที่แตกต่างกับมหาวิทยาลัยทั่วไป กล่าวคือเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา มีพระสงฆ์เป็นผู้บริหารเป็นส่วนใหญ่ ในการดำเนินการกิจการมหาวิทยาลัยก็ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบหรือคิดตามวิถีคิดของโลกไปทั้งหมด ควรมีวิถีคิดที่ต้องยึดหลักทางพระพุทธศาสนา บูรณาการหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาสู่ศาสตร์ทุกสาขาวิชายึดหลักความพอเพียงตามศักยภาพของมหาวิทยาลัย ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าวถือว่า เป็นการเตือนสติผู้บริหารทุกระดับของมหาวิทยาลัยไม่ได้หลงติดสังคมนิยมการบริหารรูปแบบทางโลกมากจนลืมความเป็นตัวตนนั้นคือมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาที่จะเป็นต้นแบบด้านศีลธรรมของสังคม มีระบบบริหารจัดการศึกษาเชิงพุทธมีแม่เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐแต่มีบรรพชิตส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารซึ่งมีรากฐานความเป็นมาที่มาจากการศึกษาของคณะสงฆ์เพื่อช่วยเหลือสังคมและผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และแม่ผู้เรียนในมหาวิทยาลัยจะมีทั้งเป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์แต่หลักการก็คือการรับใช้พระพุทธศาสนาและสังคม สอดคล้องกับทศนะของพระธรรมกิตติวงศ์ (2546) ซึ่งกล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษา(ของพระสงฆ์) เรียกว่า “การศาสนศึกษา” จัดโดยมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย 3 ระดับด้วยกัน คือ ระดับที่ 1 จัดเพื่อตัวบุคคล เป็นการศึกษาเพื่อรักษาตัวเอง เพื่อปฏิบัติได้ถูกต้องตลอดจนศึกษาเพื่อเอาตัวให้รอด ระดับที่ 2 จัดเพื่อพระศาสนา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อรักษาเนื้อหาสาระหรือแก่นสารพระศาสนาเอาไว้ ระดับที่ 3 จัดเพื่อสังคม เป็นการจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือสังคมโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา หรือผลิตคนที่มีคุณภาพให้สังคมได้ทางหนึ่ง

สรุปภาพรวม

จากการอภิปรายผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น สรุปให้เห็นเป็นภาพรวมที่สำคัญ ดังนี้คือ ในการกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555 – 2564) มหาวิทยาลัยควรต้องคำนึงถึงปัจจัยภายนอกทางการศึกษาและปัจจัยภายในทางการศึกษาหลายปัจจัย ในกรณีของปัจจัยภายนอกทางการศึกษาที่สำคัญ คือ “การมีจุดโดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม ศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์” ในกรณีของปัจจัยภายในทางการศึกษามีปัจจัยที่สำคัญนอกเหนือจากปัจจัยด้านอื่นๆ คือ “แผนพัฒนาการอุดมศึกษา” และ “ปัจจัยความพร้อมของ มจร. ในด้านคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ความสามารถและวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร” ซึ่งมหาวิทยาลัยควรต้องคำนึงถึง ให้มีการศึกษาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำมาใช้ให้สอดคล้อง เหมาะสม และเป็นไปตามบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยได้อย่างถูกต้องถูกต้องถูกทิศทางต่อไป

อย่างไรก็ตาม จากผลการวิจัยโดยภาพรวม แสดงให้เห็นว่า ในระยะที่ผ่านมาและในปัจจุบัน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย มีการกำหนดจุดหมายหรือทิศทางได้อย่างถูกต้องแล้ว จึงควรเดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่สูงขึ้น (go ahead, expect more) ในความมีคุณภาพ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ (more quality, more progress, and more success) ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยในส่วนที่หมายถึงจุดหมายหรือทิศทางขององค์กร คือ ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ที่ผู้เชี่ยวชาญส่วนใหญ่เห็นว่ามีเหมาะสมเพราะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาแล้ว แม้จะมีข้อเสนอเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในบางประเด็น แต่ก็เพียงบางส่วนน้อย และถือว่าเป็นข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อการที่จะนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อการทบทวนในโอกาสต่อไป

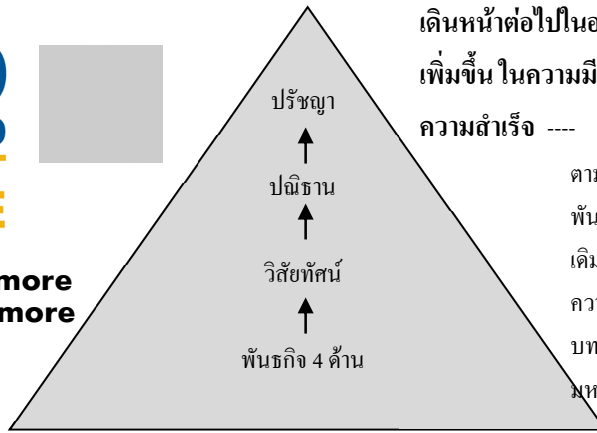
นอกจากนั้น ในส่วนที่หมายถึงการเป็นวิถีทาง (means) ที่จะทำให้บรรลุผลในจุดหมายหรือทิศทางขององค์กร ก็คือว่ามหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยมีการดำเนินงานมาอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ดังเห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่า ยุทธศาสตร์ใน

พันธกิจ 4 ด้าน คือ ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการให้บริการทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาแก่สังคม ด้านการวิจัย และด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งยุทธศาสตร์ด้านการบริหารจัดการ ที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยได้กำหนดไว้แต่เดิมนั้นมีความเหมาะสม เพราะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา แล้ว แม้จะมีข้อเสนอแนะให้มีการตัดบางยุทธศาสตร์ออก หรือให้มีการปรับปรุงแก้ไขในบางยุทธศาสตร์ ก็เป็นเพียงส่วนน้อย นอกจากนี้ยังมียุทธศาสตร์ที่เป็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในพันธกิจแต่ละด้านอีกหลายยุทธศาสตร์ เป็นยุทธศาสตร์ที่น่าสนใจ และก็จะยังเป็นประโยชน์ที่มหาวิทยาลัยจะนำไปเป็นข้อมูลสารสนเทศเพื่อการทบทวนในโอกาสต่อไป

ในตอนท้ายจากผลการวิจัย มีข้อเสนอแนะถึงสิ่งที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยควรทำและไม่ควรทำหลายประการ ส่วนใหญ่จะกังวลถึงควมมีคุณภาพของมหาวิทยาลัยในด้านการพัฒนาคุณภาพนักศึกษา การพัฒนาบุคลากร การเรียนการสอน และการบริหารจัดการ เพื่อให้บรรลุผลในความเป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา ถือเป็นผลการวิจัยที่เป็นประโยชน์ ที่มหาวิทยาลัยควรจะต้องนำไปศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อให้การกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) เป็นไปอย่างถูกต้องถูกทิศทาง (doing the right things) อันจะนำไปสู่การดำเนินงานที่จะมีการกระทำในสิ่งที่มีกำหนดไว้ได้อย่างถูกต้อง (doing the things right) ยิ่งขึ้นต่อไป แสดงภาพประกอบดังนี้

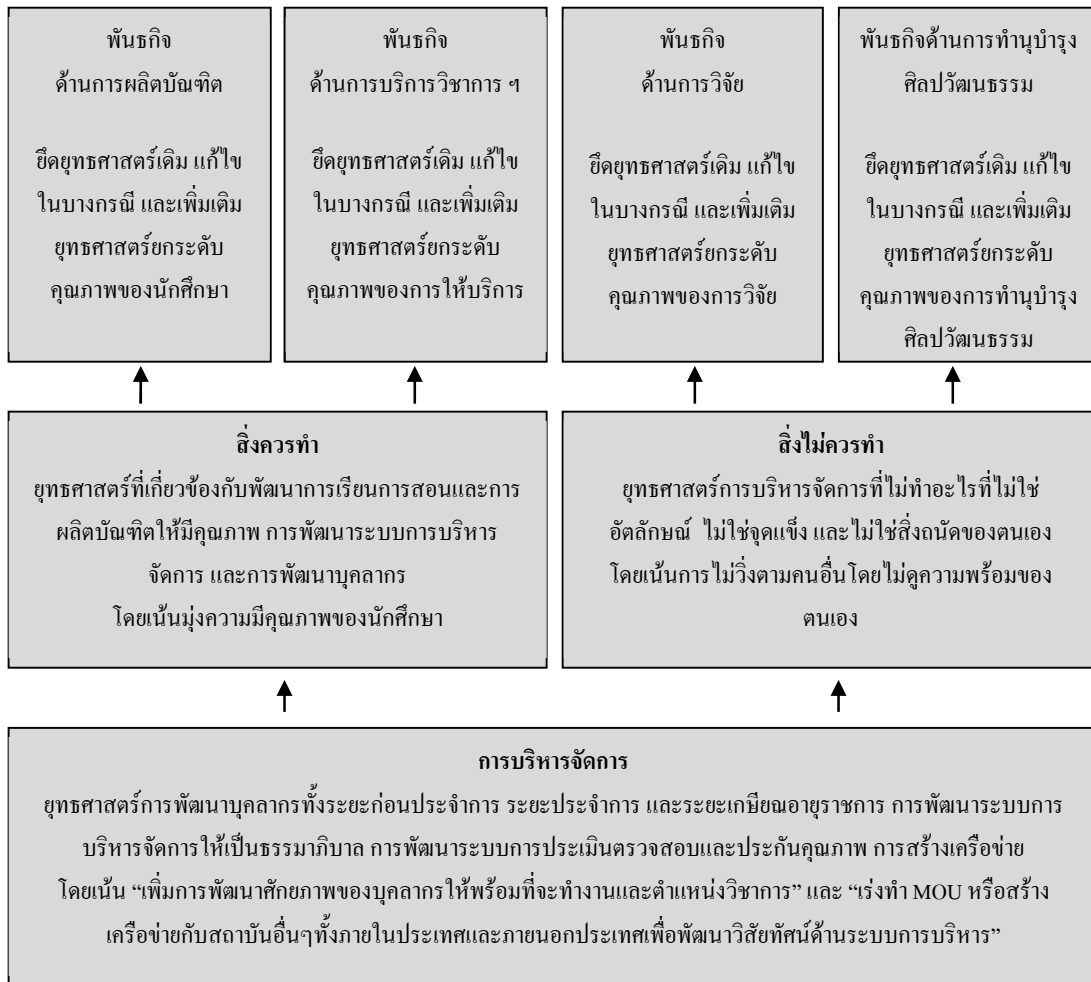

more quality, more progress, and more success

เดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่เพิ่มขึ้น ในความมีคุณภาพ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ ---

ตามปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ 4 ด้าน ที่มีกำหนดไว้เดิม เนื่องจากผลการวิจัยพบว่ายังมี ความเหมาะสม เพราะสอดคล้องกับ บทบาทหน้าที่ของความเป็น มหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา

ภาพ 1 สรุปภาพรวมจากผลการวิจัย: เดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่เพิ่มขึ้น ในความมีคุณภาพ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากผลการวิจัยโดยภาพรวม มีข้อเสนอแนะต่อมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยเพื่อเดินหน้าต่อไปในอนาคตด้วยความคาดหวังที่เพิ่มขึ้น ในความมีคุณภาพ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ ตามปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ 4 ด้านที่มีการกำหนดไว้เดิม เนื่องจากผลการวิจัยพบว่ายังมีความเหมาะสม เพราะสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของความเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา สำหรับประเด็นย่อย มีข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดทิศทางในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) ดังนี้

1.1 ปัจจัยภายนอก ควรให้ความสำคัญกับทุกปัจจัยที่เป็นผลจากการวิจัย โดยเฉพาะปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ การมีจุด โดดเด่นที่เป็นอัตลักษณ์ของมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในด้านคุณธรรม ศีลธรรมของมหาวิทยาลัยสงฆ์

1.2 ปัจจัยภายใน ควรให้ความสำคัญกับทุกปัจจัยที่เป็นผลจากการวิจัย โดยเฉพาะปัจจัยที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก คือ แผนพัฒนาการอุดมศึกษา และปัจจัยความพร้อมของ มจร. ในด้านคน งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ความรู้ความสามารถ และวิสัยทัศน์ของผู้บริหาร

1.3 ควรยึดถือปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์ และพันธกิจ ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่กำหนดไว้ เป็นจุดมุ่งหมายและเป็นแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไปในอนาคต เนื่องจากผลการวิจัยพบว่ายังมีความเหมาะสมอยู่ แต่หากจะมีการศึกษาทบทวนเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ควรคำนึงถึงทุกข้อเสนอแนะที่เป็นผลการวิจัยที่พบว่าเป็นตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยเฉพาะข้อเสนอแนะที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ดังต่อไปนี้ คือ กรณีปรัชญา ควรคำนึงถึงการนำไปประยุกต์ใช้กับโลกในอนาคต กรณีปณิธาน ควรคำนึงถึงการผลิตบัณฑิตที่เพียบพร้อมด้วย ศิล สมาธิ ปัญญา กรณีวิสัยทัศน์ ควรคำนึงถึงการปรับให้เข้ากับสถานการณ์ โดยเฉพาะการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ หรือควรกำหนดเป็น “เป็นสถาบันการเรียนรู้และปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนา ตลอดชีวิต” กรณีพันธกิจ ควรคำนึงถึงนักศึกษาที่จบปริญญาแล้วยังต้องคุณภาพ อ่าน เขียน พูดไม่ได้ดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระภิกษุสามเณร ขาดความรู้ทั้งด้านธรรมะ ภาษาบาลี เพราะพื้นฐานของนักศึกษายังไม่แน่นพอ หลักสูตรที่มีอยู่ในปัจจุบันยังไม่เอื้ออำนวยต่อการเผยแพร่ นอกจากนี้ยุทธศาสตร์หลายประเด็นยัง เขียนเขียนเขื่อ ไม่ควรแตกหลายประเด็น ไม่ต้องพรรณนามาก

1.4 ควรยึดถือยุทธศาสตร์ในพันธกิจแต่ละด้านที่กำหนดไว้เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนามหาวิทยาลัยต่อไปในอนาคต เนื่องจากผลการวิจัยพบว่ายังมีความเหมาะสมอยู่ แต่ควรมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากผลการวิจัยนี้พบว่า ยังมีบางยุทธศาสตร์ที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข และมีอีกหลายยุทธศาสตร์ที่เป็นข้อเสนอแนะใหม่เพิ่มเติม เช่น 1) การพัฒนาหลักสูตรให้ง่ายและเข้าใจเนื้อหาสาระที่เรียน 2) การพัฒนาให้ความรู้ภาษาต่างประเทศของนักศึกษา ให้มีโอกาสเข้าถึงแหล่งความรู้ที่เป็นภาษาต่างประเทศ ทั้งใน และนอกห้องเรียนการ3) ส่งเสริมสนับสนุนบัณฑิตเพื่อเป็นบุคลากรของมหาวิทยาลัยในอนาคต เพราะบัณฑิตที่เรียนดี มีคุณธรรม สมควรส่งเสริมพัฒนาให้ถึงที่สุด และนำกลับมาเป็นบุคลากรของ มจร. 4) การเพิ่ม Advanced Research Methodology และ พันธกิจเกี่ยวกับพระพุทธศาสนามหาชน เพื่อให้สนับสนุนพันธกิจข้อ 5 และเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้ศึกษาภูมิปัญญาในพระพุทธศาสนาฝ่ายมหานิกาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Buddhist Logic and Zen Buddhism 5) วัดต่างๆ ยังมีคัมภีร์โบราณ วัตถุโบราณ ที่ควรศึกษาและวิจัยให้เกิดประโยชน์มีอยู่มาก แต่ยังคงขาด

ผู้เชี่ยวชาญที่จะดูแลกำกับในเรื่องเหล่านี้ และ 6) สร้างความเข้มแข็งของวัฒนธรรมพุทธ ป้องกันค่านิยมผิดๆที่กำลังเกิดขึ้น เป็นรายวันในสังคม เพราะตอนนี้ต้องต่อสู้กันทางวัฒนธรรมต่างๆที่มีมากขึ้นในสังคมโลก

1.5 ควรยึดถือยุทธศาสตร์ในด้านการบริหารจัดการที่กำหนดไว้เป็นแนวทางต่อไปในอนาคต เนื่องจากผลการวิจัย พบว่ายังมีความเหมาะสมอยู่ แต่ควรมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงแก้ไข เนื่องจากผลการวิจัยนี้พบว่า ยังมีบางยุทธศาสตร์ที่ควร ได้รับการปรับปรุงแก้ไข และมีอีกหลายยุทธศาสตร์ที่เป็นข้อเสนอแนะใหม่เพิ่มเติม เช่น 1) เพิ่มการพัฒนาศักยภาพของ บุคลากรให้พร้อมที่จะทำงานและตำแหน่งวิชาการ และ 2) เร่งทำ MOU หรือสร้างเครือข่ายกับสถาบันอื่นๆทั้งภายในประเทศ และภายนอกประเทศเพื่อพัฒนาวิสัยทัศน์ด้านระบบการบริหาร เป็นต้น

1.6 ควรคำนึงถึงข้อเสนอแนะถึงสิ่ง “ควรทำ” และ “ไม่ควรทำ” ที่เป็นผลจากการวิจัยทุกข้อเสนอแนะ เพื่อให้ การกำหนดทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (พ.ศ. 2555-2564) เป็นไปอย่างถูกต้องถูกทิศทาง ยิ่งขึ้น โดยเฉพาะ 1) การผลิตนักศึกษาให้มีคุณภาพ คุณวุฒิ คุณธรรม โดยเร่งดำเนินการตามยุทธศาสตร์ของ มมร. ในพันธกิจ 4 ด้าน และ 2) ปรับระบบการบริหารองค์กรการบริหารบุคคลให้เกิดประสิทธิภาพ เหมาะสมรวดเร็ว และการบริหารบุคคลที่ ชาติความจริงใจ ห่มเท หรือ บริหารเพื่อคน มิใช่องค์กร” และ 3) ควรจัดองค์กร ให้เข้มแข็ง สร้างความร่วมมือกับหน่วยอื่นๆ ที่ มีภารกิจเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกันเพื่อช่วยกันทำงานด้านพระพุทธศาสนาให้เป็นปึกแผ่น ถาวร” รวมทั้ง 4) การบริหารแบบ จะต้องไม่วิ่งตามเขา อยากเป็นเหมือนเขา โดยไม่มองที่ตัวเราว่ามีความพร้อมมากน้อยแค่ไหน ต้องรู้เขา รู้เรา แต่ไม่ใช่รู้แต่เขา ไม่รู้เรา”

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรนำผลจากการการวิจัยไปศึกษาวิจัยต่อเนื่อง หลังจากการนำผลการวิจัยไปนำเสนอใช้ในการกำหนดทิศทาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยแล้ว เนื่องจากบริบทการบริหารจัดการที่อาจเปลี่ยนไป และอาจมีการเปลี่ยนแปลงของปัจจัย ภายในและภายนอกในด้านต่างๆ ที่รวดเร็วมากขึ้นในยุคปัจจุบัน เช่น ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง เทคโนโลยี และสังคมการศึกษาระดับโลก เป็นต้น

2.2 ควรมีการวิจัยทิศทางของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ให้ครอบคลุม ด้านใดด้านหนึ่ง เพื่อพัฒนาเฉพาะส่วน เช่น ทิศทางการบริหารจัดการบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยในทศวรรษหน้า เป็นต้น

2.3 ควรมีการวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยรูปแบบอื่น เช่น การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น เพื่อให้ได้ผลการวิจัยที่หลากหลายในการที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาขององค์กรได้อย่างถูกต้องและครอบคลุม ทุกส่วนงาน

เอกสารอ้างอิง

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551). **ทิศทางการอุดมศึกษาไทย**. ค้นเมื่อ 28 กันยายน 2554 จาก

<http://blog.eduzones.com/drkrieng/7614>

คณะรัฐมนตรี. (2554). **คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.

คมสันท์ ขจรปัญญาไพศาล. (2552). **ข้อเสนอแผนที่ยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์ภายใต้**

พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ.2547. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

จารุวรรณ ประทุมศรี.(2547). **การพัฒนารูปแบบการเพิ่มคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับสาขาวิชาการบริหารการศึกษา ระดับ**

ปริญญาโทบัณฑิตในมหาวิทยาลัยของรัฐ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นภคกุล พูลสวัสดิ์. (2551). **ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์**. วิทยานิพนธ์

ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชงทอง จันทรางศุ. (2553). **มหาวิทยาลัยออกนอกระบบมีผลกระทบต่อเราอย่างไร**. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการ

อุดมศึกษา.

ธีระ รุญเจริญ. (2550). **ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา**. กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.

บวรศิลป์ เขาวนัชนัน และไชยวิทย์ ธนไพศาล. (2550). **การจัดอันดับมหาวิทยาลัยโลก: การวัดความสำเร็จของมหาวิทยาลัย**

ประเทศไทย. วารสารการประกันคุณภาพมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 8(1), 13-14.

ปรัชญา เวสารัชช์. (2546). **ข้อเสนอต่อการปฏิรูประบบวิจัยในมหาวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงษ์. (2546). **บทบาทของสถาบันพระพุทธศาสนากับการจัดการศึกษา**. กรุงเทพฯ: บริษัทพิมพ์ดีจำกัด.

พระเทพปริยัติวิมล. (2554). **ความหวังของคนแก่**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย.

พระอธิการทิวสุข สัจจญาโณ. (2539). **ความคิดเห็นของพระนิสิตที่มีต่อการจัดการศึกษาของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช**

วิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม จังหวัดนครพนม. วารสารบัณฑิตศาสตร์ มมร. 9(2), 60-61.

พุทธทาสภิกขุ. (2531). **การศึกษาคืออะไร**. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สหมิตออฟเซต.

พิณสุดา สิริขันธ์ศรี. (2552). **รายงานการวิจัย เรื่อง ภาพการศึกษาไทยในอนาคต 10-20 ปี**. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์ จำกัด.

ฟ้ามุ่ย เรื่องเลิศจนุญ (2546). **ปรัชญาการอุดมศึกษาในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช**. วิทยานิพนธ์

ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ค้นเมื่อ 28 กันยายน 2554 จาก

http://www.researchgate.net/publication/27801244_

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจารณ์ พานิช (2554). **สังคมแห่งการเรียนรู้และการอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21**. ใน Kanda Runapongsa (2011) **บันทึก**

จากการฟังการบรรยายเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้และการอุดมศึกษาไทยในศตวรรษที่ 21 โดย ศ. นพ. วิจารณ์ พานิช

ในการประชุมวิชาการการจัดการความรู้ share and learn ประจำปี 2554 วันที่ 28-29 กรกฎาคม 2554 ห้องประชุม

มิตรภาพ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ค้นเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2554 จาก

<http://cckm.kku.ac.th/?p=115>

วิโรจน์ สารรัตน์. (2554). **การวิจัยทางการบริหารการศึกษา: แนวคิดและกรณีศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : หจก. ทิพย์

วิสุทธิ์

ลีปพนนท์ เกตุทัต. (2548). สถาบันอุดมศึกษาไทยกับมาตรฐานโลก. วารสารการประกันคุณภาพมหาวิทยาลัยขอนแก่น. 6(2), 2-3.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: บริษัท พริกหวาน กราฟฟิค จำกัด.

_____. (2544). แนวทางการปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.ที.ซี.คอมมิวนิเคชั่น.

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (2553). สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.

_____. (2551). บทความผู้บริหาร กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (2553). สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2552). คู่มือการดำเนินงานเครือข่ายเพื่อการพัฒนาอุดมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. (2553). ยุทธศาสตร์อุดมศึกษาไทยในการเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. 2558. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบลิ๊อค.

_____. (2553). สถาบันอุดมศึกษาไทย. กรุงเทพฯ: หจก. อรุณการพิมพ์.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ยุทธศาสตร์การผลิตและพัฒนากำลังคนของประเทศในช่วงการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง พ.ศ.2552-2561. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ข้อเสนอการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (2552-2561). กรุงเทพฯ: บริษัทพริกหวานกราฟฟิค จำกัด.

สุชาติ ชินะจิต. (2540). โครงการยุทธศาสตร์เพื่อการบริโภคที่ยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.

สุบรรณ เอี่ยมวิจารณ์. (2550). อนาคตภาพที่เป็นไปได้ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามในทศวรรษหน้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

อมรรัตน์ ภิญ โญอนันต์พงษ์. (2546). การพัฒนารูปแบบความร่วมมือทางวิชาการด้านการเรียนการสอนระหว่างสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ. วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิตสาขาวิชาการอุดมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

Hellriegel, D. & Slocum, K.H. (1982). **The management of organizational behavior**. 3rd ed. Englewoods Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Rue, L.W., & Holland, P.G. (1989). **Strategic management: Concepts and experience**. New York: McGraw-Hill.

Textor, R.B. (1980). **A handbook on ethnographic futures research**. 3rd ed. Stanford, California : Stanford University.